

Сучасні детермінанти фінансування регіонального розвитку Естонії в умовах забезпечення сталого розвитку

У статті досліджено досвід Естонії у фінансуванні регіонального розвитку, проаналізовано джерела формування доходної частини місцевих бюджетів Естонії. Визначено сучасні детермінанти фінансування регіонального розвитку Естонії в контексті забезпечення сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, регіональний розвиток, сучасні детермінанти регіонального розвитку.

В статье исследован опыт Эстонии в финансировании регионального развития, проанализированы источники формирования доходной части местных бюджетов Эстонии. Определены современные детерминанты финансирования регионального развития Эстонии в контексте обеспечения устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, региональное развитие, современные детерминанты регионального развития.

In the article the experience of Estonia in financing of regional development has been investigated, the sources of forming of profitable part of local budgets of Estonia have been analyzed. The modern determinants of financing of the regional development of Estonia have been analyzed in the context of providing of sustainable development.

Keywords: sustainable development, regional development, modern determinants of regional development.

Постановка проблеми. Світовий досвід свідчить про особливо важливу роль місцевих органів влади в процесі забезпечення сталого розвитку тієї чи іншої країни та регіонального розвитку зокрема. В цьому контексті доцільним вбачається вивчення досвіду країн з високим індексом сталого розвитку, таких як Естонія, в процесі переходу до екологічно безпечної соціально орієнтованої економіки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Багато вітчизняних та іноземних науковців присвячують свої дослідження окремим аспектам регіонального розвитку, фінансування регіонального розвитку формування різних країн світу, такі, як Е. Ванас, Є.В. Гончаров, В.В. Журавель, В.В. Іванов, Н.В. Камінська, Г. Решина, Н.В. Стукало, О.О. Сунцова, В.М. Федосова та багато інших.

Проте критичний аналіз праць вітчизняних дослідників свідчить про недостатність висвітлення проблем, пов'язаних насамперед із дослідженням сучасних детермінант фінансування регіонального розвитку Естонії в контексті забезпечення сталого розвитку, що зумовило вибір теми дослідження, його мету та свідчить про його актуальність.

Метою статті є аналіз сучасних детермінант фінансування регіонального розвитку Естонії в умовах забезпечення сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо досвід Естонії у фінансуванні економічного розвитку регіонів в умовах сталого розвитку як приклад країни, регіональна політика якої спрямована на формування міцного підґрунтя самостійного розвитку регіонів.

Досвід формування та реалізації регіональної політики в країнах Балтії заслуговує особливої уваги, оскільки має спільні риси, характерні для країн Центральної та Східної Європи, і в той же час пов'язаний з відходом від системи державної влади і управління радянського типу. Найбільш розвиненими концептуальні основи регіональної політики до моменту відновлення державного суверенітету виявилися в Естонії, оскільки вже в 1991 році в цій республіці були розроблені стратегічні напрями змін у сфері регіональних відносин – диверсифікація структури економіки, інтенсивний розвиток малих підприємств, розширення ініціативи місцевих органів влади, упорядкування системи розселення. Відповідно до Конституції Республіки Естонія (1992) до одиниць місцевого самоврядування віднесено волості і міста. У 1993 році в цій країні був прийнятий закон про місцеве самоврядування, а в 1995 році – закон про адміністративно-територіальний устрій Естонії, згідно з яким перелік адміністративних одиниць цієї республіки складається з 15 повітів, 47 міст і 207 волостей. Фахівці відзначають, що головний підсумок усіх змін, що відбулися в ці роки в регіональній політиці Естонії, – це глибоке усвідомлення важливості ідеї самоврядування як на рівні держави, так і в кожній адміністративній одиниці. В той же час необхідно відзначити і спільність із Західною Європою регіональних проблем Естонії – нерівномірність розвитку за напрямом «центр-периферія», значну варіацію безробіття в регіонах (1,9–11,5%), диференціацію заробітної плати (понад 1,7 раза), соціальні диспропорції (нерівність можливостей в отриманні освіти, послуг охорони здоров'я, культури тощо) [1].

Слід зазначити, що в роки економічного зростання державний бюджет Естонії довгий час знаходився в надлишку, однак унаслідок економічної кризи в 2008 року мав місце дефіцит бюджету. В 2009 році шляхом підвищення податків і скорочення витрат уряду вдалося зменшити дефіцит бюджету до 7,16% від ВВП (6,04% в 2011 році [2]) (табл. 1), що було одним із найнижчих показників в Європі. Незважаючи на сподівання уряду вивести бюджет в надлишок вже

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 1. Частка консолідованого державного боргу у ВВП [2]

Рік	Консолідований державний борг, млн. євро	Частка консолідованого державного боргу у ВВП, %
2002	445,5	5,73
2003	489,7	5,62
2004	486,7	5,03
2005	511,2	4,57
2006	590,7	4,41
2007	592,2	3,69
2008	737,4	4,52
2009	991,3	7,16
2010	956,7	6,69
2011	965,2	6,04

через кілька років, це буде дуже складно, оскільки очікують-ся великі витрати в соціальній сфері.

Доходна частина бюджетів Естонії складається з податкових та неподаткових надходжень, більшу частину доходу Естонія отримує з податків (у 2009 році – близько 83%) (табл. 2), додатковий дохід приносять державі надання платних послуг, держмита та інше. Крім того, з 2004 року значні суми виділяються з фондів Європейського Союзу [3]. Податкове навантаження в Естонії вважається низьким порівняно зі Скандинавськими країнами. Натомість, податки, пов'язані з робочою силою (прибутковий податок з фізичної особи, соціальний податок, внесок по страхуванню від безробіття), є одними з найвищих в Європі. Податок на майно в Естонії нижче, ніж в інших країнах Європи.

Найбільш важливими для держави є соціальний податок і податок з обороту, а також різні акцизи і прибутковий податок із фізичних осіб та підприємств [3]. Питома вага прямих податків в Естонії є одним із найбільш низьких у країнах ЄС – 19,9%, у зв'язку з чим Естонія посідає в рейтингу 2010 року 24-те місце. Соціальні та непрямі податки в Естонії вище середнього по рівню країн ЄС – відповідно 38,5% (7 місце) і 41,7% (10 місце). Найвище в ЄС податкове навантаження в 2010 році було в Данії та Швеції (відповідно 47,6% і 45,8% ВВП), найнижче – в Латвії (27,1% ВВП) [4].

Муніципалітети відіграють важливу роль у наданні освітнянських послуг, соціальної допомоги, послуг з охорони здоров'я. До основних джерел муніципальних доходів Естонії належать: частка загальнодержавних податків і зборів, дотації-трансферти з держбюджету, місцеві податки, кредити, орендна плата за використання муніципальної власності,

доходи від продажу муніципальної власності. У 1994 році було прийнято Закон «Про місцеві податки», в якому встановлювався механізм застосування місцевих податків на: прибуток корпорацій за ставкою 1% до ставки загальнодержавного податку на прибуток, який сплачувався до державного бюджету; продаж до 2% від ціни продажу товарів й послуг; рекламу й оголошення; закриття доріг і вулиць на юридичних і фізичних осіб, які перекривають дороги для ремонту або з інших причин; механічні засоби пересування; плавзасоби на човни, яхти та інші судна довжиною більше 12 м; домашніх тварин. Велика кількість місцевих податків з установлених законом так і не знайшла свого застосування. У Таллінні було введено лише три податки на: рекламу й оголошення, закриття доріг і вулиць, що становило в сумі 1,6% доходної частини бюджету Таллінна [2, 5].

До складу доходів місцевих бюджетів адміністративних одиниць Естонії належать: прибутковий податок з населення, поземельний податок, місцеві податки, податок з продажів, податок на рекламу, доходи від господарської діяльності, продаж матеріального і нематеріального майна, доходи від власності, доходи від процентного доходу, доходи від невироблених основних засобів, гранти, штрафи, міжбюджетні трансферти, інші доходи [2]. Міжбюджетні трансферти є одним із найвагоміших джерел доходів регіонів, частка яких становить 3/4 їхніх доходів. Значну частку трансфертів (близько 70%) становлять розщеплені доходи. Для непрямих трансфертів у Естонії характерні відсутність регіональної диференціації нормативів розщеплення; досить висока стабільність нормативів розщеплення; скорочення чисельності розщеплених податків і поступовий перехід до системи закріплених податків [5]. Головною фор-

Таблиця 2. Державні та місцеві податкові надходження Естонії у 2002–2011 роках, тис. євро [2]

Рік	Сукупні податкові надходження	Податкові надходження до державного бюджету	Місцеві податкові доходи бюджету
2002	2 350 909,07	2 040 989,19	309 919,89
2003	2 641 677,24	2 294 256,22	347 421,02
2004	2 899 749,48	2 508 940,88	390 808,60
2005	3 379 951,45	2 933 299,29	446 652,15
2006	4 070 627,54	3 528 489,14	542 138,40
2007	5 003 975,25	4 328 013,79	675 961,45
2008	5 291 644,10	4 497 411,20	794 232,89
2009	4 767 937,93	4 076 288,89	691 649,04
2010	4 695 809,61	4 045 574,68	650 234,93
2011	5 026 334,10	4 342 116,05	684 218,05

мою прямих міжбюджетних трансфертів є гранти. З огляду на значні відмінності у величині податкової бази між окремими муніципалітетами в Естонії здійснюється програма фінансового вирівнювання, метою якого є досягнення такого рівня бюджетних доходів, щоб кожен муніципалітет мав на одну особу не менше 90% від національного рівня. Величина грантів представлена в табл. 3 [2].

Варто зазначити, що важливим джерелом загальних фондів є регіональні фонди субсидій та спеціальний фонд для визначених груп муніципалітетів, які мають специфічні проблеми. Крім загальних субсидій у державному бюджеті передбачаються цільові міжбюджетні трансферти: на утримання будинків престарілих та інвалідів; субсидії транспортним компаніям на компенсацію видатків на пільговий проїзд учнів муніципальних шкіл; субсидії на навчання дітей, які не проживають на території певного муніципалітету. Близько 60% суми міжбюджетних трансфертів припадає на загальні субсидії, більшу частку яких становлять вирівнювальні дотації з державного бюджету [5]. Асигнування на конкретні цілі з державного бюджету по регіонах представлено в табл. 4 [2].

Як бачимо з табл. 4, найбільший обсяг асигнувань по всій країні був у 2008 році і становив 288 639,775 тис. євро. Найбільше асигнувань отримує Північна Естонія, максимальна їх величина становила 97 954,5141 тис. євро у 2008 році [5].

Проаналізуємо сучасні детермінанти фінансування регіонального розвитку Естонії. Доходи населення є хорошим показником добробуту і споживчого потенціалу регіону [2]. В Естонії існують достатні регіональні відмінності в доходах. Середній дохід члена сім'ї може бути майже вдвічі вище в деяких регіонах у порівнянні з іншими. Однак слід мати на увазі, що відмінності в середніх доходах врівноважуються податковою системою і соціальною підтримкою. Регіональний валовий внутрішній продукт є узагальненим індикатором економічного розвитку та добробуту в регіоні. Більше половини економічного зростання в країні (близько 60%) відбувається в Північній Естонії. Таким чином, ВВП на душу населення в інших регіонах значно нижчий, ніж у середньому по Естонії (приблизно 55–75%) [6].

Щодо використання досвіду Естонії у фінансуванні регіонального розвитку для України, то варто згадати, що Естонія визначила Україну як одного зі своїх стратегічних партнерів ще на початку 90-х років минулого сторіччя [7]. Естонія активно співпрацює з різними регіонами України, допомагаючи розвивати економіку, покращувати життя громадян та створювати репутацію на міжнародній арені [8].

Слід зазначити, що сучасний регіональний розвиток будь-якої країни знаходиться під впливом різних детермінант, які здійснюють значний вплив на розвиток фінансової системи та проведення ефективної регіональної політики. До сучасних детермінант фінансування регіонального розвитку Естонії в контексті досягнення сталого розвитку можна віднести: на національному рівні – проведення податкової, бюджетної, грошово-кредитної політики, які забезпечують умови та напрями подальшого регіонального розвитку; законодавчі та регуляторні чинники; на регіональному рівні – диспропорції регіонального розвитку, рівень децентралізації бюджетної системи, конкуренцію між регіонами, міжрегіональне співробітництво [9, с. 11].

У процесі аналізу сучасних детермінант фінансування регіонального розвитку Естонії в контексті забезпечення сталого розвитку важливою задачею є формування системи вимірювання для кількісного та якісного оцінювання процесу сталого розвитку [10]. Так, Міжнародна рада з науки (IC-SU), Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку здійснюють власний аналіз сталого розвитку у глобальному і регіональному контексті й визначають для країн світу Індекс сталого розвитку, який враховує безпеку та якість життя людей. Ця нова метрика вимірювання процесів сталого розвитку щодо розгляду динаміки сталого розвитку враховує три головні компоненти сталого розвитку суспільства: економічну, природоохоронну і соціальну [11].

В аналізі Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку розглядається 107 країн, які розподілено у чотири групи. Латвія посідає 23-тє місце за індексом сталого розвитку, показник індексу в 2010 році мав досить високе значення – 2,543 (табл. 5) [12].

Таблиця 3. Гранти від Державного фонду підтримки бюджету по регіонах Естонії в 2006–2010 роках, тис. євро [2]

	2006	2007	2008	2009	2010
Всього	73103,8053	91393,6574	91393,9131	70398,6809	70406,0946
Північна Естонія	1336,20084	1576,3169	1261,67985	88,19807	232,89 405
Центральна Естонія	9872,62408	12311,4926	11712,257	7975,02333	7996,43373
Північно-Східна Естонія	19276,7119	23938,8749	25020,7713	20891,3119	20566,8963
Західна Естонія	9423,58084	12930,1574	12892,5773	8971,72549	9740,77435
Південна Естонія	33194,6877	40636,8157	40506,6276	32472,4221	31869,0962

Таблиця 4. Асигнування на конкретні цілі з державного бюджету по регіонах Естонії в 2006–2010 роках, тис. євро [2]

	2006	2007	2008	2009	2010
Всього	236271,97	253617,54	288639,775	265125,395	276804,788
Північна Естонія	77972,339	85472,2176	97954,5141	90574,5529	95397,1086
Центральна Естонія	27481,5423	29435,6346	33133,799	31162,0608	32525,6925
Північно-Східна Естонія	28676,5751	28717,9962	31504,3268	27640,6823	30803,836
Західна Естонія	32276,5393	34032,384	39046,5085	35743,6312	36653,7523
Південна Естонія	69864,9675	75959,3075	87000,6263	80004,4674	81424,3925

Таблиця 5. Індекс сталого розвитку Естонії та основні його складові, 2010 рік [12]

ВВП на душу населення	\$9654
Індекс сталого розвитку	2,543
Компонента якості життя	1,157
Економічна складова	0,576
Екологічна складова	0,737
Соціальна складова	0,692
Індекс гармонізації	0,899
Компонента безпеки життя	1,385
Індекс вразливості до загроз	0,769
Група країн для порівняння	Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Данія, Ірландія, Ісландія, Канада, Кіпр, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, США, Фінляндія, Франція, Чилі, Швейцарія, Швеція, Японія

Висновки

Отже, можна зробити висновок, що регіональна політика Естонії спрямована на забезпечення сталого розвитку, тобто екологобезпечної, соціально орієнтованої економіки; рівномірності розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів, а також – забезпечення добробуту громадян і належної якості соціальних послуг на всій території країни. Регіональна політика охоплює всі регіони Естонії та базується на програмах регіонального розвитку. Програма політики регіонального розвитку буде ефективною, якщо забезпечити: чітке розмежування повноважень і відповідальності між регіонами та центром; фінансову самостійність чи достатність місцевих бюджетів для виконання органами місцевого самоврядування їх повноважень; стимулювання розвитку слабких регіонів.

Список використаних джерел

1. Специфіка регіональної політики в країнах Балтії [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.economy-web.org/>
2. Статистика Естонії [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.stat.ee/>
3. Енциклопедія про Естонію [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.estonica.org/ru/>

4. Беглер І. Налоги Естонии / Ірина Бреллер [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.vedomosti.ee/>

5. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу / М.І. Карлін [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://pidruchniki.ws/>

6. Regional development strategy of Estonia 2005–2015 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – http://www.siseministerium.ee/.../Eesti_regionaal...

7. BBC Україна / Естонія навчить Україну, чого хоче ЄС? [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.bbc.co.uk/>

8. Dobtochyn / Досвід Естонії для України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – <http://maidan.org.ua/2012/03/dosvid-estoniiji-dlya-ukrajiny/>

9. Литвин М.В. Світовий досвід фінансування регіонального розвитку: монографія / М.В. Литвин, Н.В. Стукало. – Дніпропетровськ: Інновація, 2012. – 236 с.

10. Методологія оцінювання сталого розвитку в контексті якості та безпеки життя людей [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/reports>

11. Звіти. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/reports>.

12. Аналіз сталого розвитку країн світу за вимірами [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/reports>.

УДК 336.71:[330.332+336.77]

О.І. КОПИЛЮК,
к.е.н., професор, Львівська комерційна академія

Сучасні теоретичні підходи до дослідження регіональної політики розвитку банківської системи

Розглянуто теоретичні підходи до розкриття суті регіональної банківської системи, принципи її формування та організаційно-економічні засади функціонування.

Ключові слова: регіональна банківська система, фінансово-кредитні установи, регіональна політика, транспарентність.

Рассмотрены теоретические подходы к раскрытию сути региональной банковской системы, принципы ее формирования и организационно-экономические основы функционирования.

Ключевые слова: региональная банковская система, финансово-кредитные учреждения, региональная политика, транспарентность.